

HOMMAGE À RABUZIN: Poziv na gledanje, čitanje i sve vrste emotivnog, intelektualnog... i inog sudjelovanja

(*HOMMAGE À RABUZIN / U čast 100. obljetnice umjetnikova rođenja.*
Kajkavsko spravišće, Zagreb – Grad Novi Marof, 2021.)

Godina 2021. označena je višestrukim momentima za pamćenje. Ističemo, kao izuzetne, tri 100. obljetnice rođenja - Ede Murtića, Ivana Kožarića te Ivana Rabuzina. Svaka je od njih obilježena na poseban način, a u ovom momentu koncentriramo se na način iznađen za Rabuzina.

Izuzetnim zalaganjem nekolicine entuzijasta i poštovatelja njegova djela osmišljen je i djelomice proveden tematski projekt, čiji je središnji i najvažniji dio *Hommage à Rabuzin*, knjiga koja svojim studioznim pristupom temi i tehničkom provedbom nesumnjivo zaslužuje pozornost (ne samo stručne) javnosti. Spomenuta djelomičnost ostvarenja projekta uvjetovana je, recimo metonimijski, stjecajem okolnosti koje ostavljamo izvan teksta, premda je iole upućenijem dijelu javnosti taj *stjecaj* itekako čitljiv iz (s ponešto gorčine prožetih) fragmentarnih informacija adresiranih aktualnom duhovnom ozračju i njegovim akterima.

Projekt i knjigu, kojoj je nakladnik Kajkavsko spravišće (za nakladnika Ivo Kalinski), a sunakladnik Grad Novi Marof (za sunakladnika Siniša Jenkač), koji je pokroviteljski moralno i materijalno prigrlio akciju, osmislio je Vladimir Crnković okupivši vrsne i prokušane suradnike (Božica Pažur kao urednica, uz V. Crnkovića, Boris Ljubičić kao dizajner, Marija Braut, Gianni Berengo Gardin, Soven Mosettig te Saša Novković fotoreporteri, recen-

zenti Marijan Špoljar i Zrinka Pillauer Marić... da spomenemo samo osobe čiji je angažman u oblikovanju knjige nazamjenljiv). Rezultat je tehnički, umjetnički i sadržajno sjajna knjiga pred kojom je, nadati se, dug vijek trajanja i koja bi trebala biti i povod i temelj nadopisivanju.

Vladimir Crnković, hrvatski povjesničar umjetnosti, dugogodišnji ravnatelj Hrvatskoga muzeja naivne umjetnosti (2003.–14.) i likovni kritičar, priredio je, kako sam navodi, „kolaž memoarskih zapisa popraćenih fragmentima tekstova o Rabuzinovoju umjetnosti“ što ih je ispisivao tijekom „uspješne i dugovječne suradnje“ s umjetnikom. Budući da prati Rabuzinov rad iz blizine (i iz prijateljstva), o ovom je diskursu primjereno govoriti kao o osvjedočenju i svjedočenju: Crnković govori vrlo osobno, prisno i emotivno angažirano, iz pozicije čuvara sjećanja osjećajući, po vlastitom sudu, da mu je slikar predao u „amanet skrb nad njegovom umjetnošću“ te njegovi zapisi nadrastaju format intelektualističke analize, ali ostajući stručno relevantni. Tim „mozaikalnim uviđom“ (Špoljarić) sastavljenim od memoarskog i stručnog analitičkog teksta, Crnković je sažeo četrdesetogodišnje bavljenje djelom umjetnika prema kojem gaji neskriveno udivljenje i respekt. *Ushićenost i oduševljenje, otkriće radosti i apolonijskog duha* osobne su autorove ne tek emotivne, nego i valorizacijske odrednice Rabuzinova djela, s tim da se valorizacija uvijek

temelji na racionalnim i akribično elaboriranim argumentima struke jer se „umjetnine mogu potvrditi jedino argumentima“.

Surađujući s Rabuzinom na nizu projekata, u kontinuitetu od 1968. godine, svjedočeci „iz prve ruke“ izgrađivanje ove prepoznatljive estetike nenadmašive u svojoj autorskoj osebnosti te njenu recepciju, Crnković na sto stranica gustoga teksta (simbolično za stotu obljetnicu) dubokim i opsežnim rezovima zahvaća umjetnikov profil: kontekstualizira ga unutar nacionalnog prostora (okvir naivne umjetnosti, niz vrsnih majstora – Gaži, Generalić, Skurjeni, Večenaj... u kojem Rabuzin ima „svagda izdvojeno i jedno od čelnih mjesta“), ali i u širokim razmjerima europske umjetnosti uočavajući njegove duhovne i poetičke srodnike u prostoru i vremenu (paralela s Paulom Cézanneom, npr., u elementima simetričnosti, ritmizacije, ili s Van Goghom kao poticajem za priklanjanje temi pejzaža te otkrivanje „vrijednosti boja u psihološkom smislu“). U priči o Rabuzinu krenuti je iz njegova inspiracijskog središta, Ključa, preko prvih znatnijih afirmacija u Zagrebu, osobito je istaknuti djelovanje u poetički (više ili manje, bar u nekim osnovama) srodnoj skupini slikara objedinjenih nazivom hrvatska naiva, do fascinacija njegovom stilizacijom, kompozicijom i kolorativnošću diljem svijeta (Amerika, Njemačka... a posebice ističemo Japan).

Uz spomenute analize i svjedočenja Crnković navodi i vrijednu dokumentaciju (odjeljak *Izbor iz popisa izložaba i bibliografije*: Samostalne izložbe, Skupne izložbe, Rabuzinove monografije i knjige objavljene njemu u čast, Predgovori u katalozima i deplijanima samostalnih izložaba, Kritike i prikazi Rabuzinovih samostalnih izložaba te eseji i zapisi o Rabuzinu, Monografije o umjetnosti, knjige kritika i zapisa, zbornici te esejistički zapisi, Grafičke mape, Filmovi o Ivanu Rabuzinu, Slikovnice Hrvatskoga muzeja naivne umjetnosti s priložima o Rabuzinu).

U Crnkovićevu „klasičnom“ i „starinskom“ čitanju Rabuzina (Špoljarić), kojem je temelj vjerovanje u „viša načela umjetničke kvalitete i apsolutizaciju estetičkih vrijednosti“, fascinira predano i znalački istančano bavljenje jednim

opusom: Crnković Rabuzina poznaje do u detalje, prati njegove životne i umjetničke meandre te su stoga spomenuta knjiga i spomenuti tekstovi materijal koji bi trebao biti nezaobilazna osnova za svako ozbiljnije buduće bavljenje Rabuzinom i njegovim djelom, čemu se nadamo.

Kako i dolikuje Rabuzinovu lirskom likovnom rukopisu i suptilnoj kolorativnosti, razmatrački i dokumentaristički tekstovi nadopunjeni su poezijom. Kao što Crnković zahvaljuje Rabuzinu što mu je dopustio da mu se približi, tako su autor projekta i urednici supostojanje u prostoru knjige dopustili grupi pjesnika (Ernest Fišer, Božica Jelušić, Božica Pažur, Zdenka Maltar, Luko Paljetak, Valentina Šinjori, Emilija Kovač), koje je povezala inspiriranost osebnim izričajem i astralnim autorskim imaginarijem.

Završni dio donosi recenzije uključenih sardržaja: Zrinka Pillauer Marić (recenzija teksta Vladimira Crnkovića *Prisjećanje na Ivana Rabuzina upovodustote obljetnice*), Marijan Špoljar (recenzija teksta i projekta Vladimira Crnkovića, *Rabuzinov kritičarski suputnik*), Božica Pažur (esej *Pjesnici pod Rabuzinovom kupolom*).

Posebna je priča dizajn, što se i očekuje kad stvari „u ruke“ uzme majstor, Boris Ljubičić. Promišljena kompozicija likovnih priloga i suodnosa s tekstem, osobito dizajnerski „komentari“ (vizualno zaigravanje na tragu karakteristične Rabuzinove kolorativnosti i morfologije, uz primjenu nove vizualnosti i tehnologije – u oblikovanju ispisa prezimena na naslovnici te naznaka grafičke artikulacije sastavnica, tj. povezivanje-razdvajanje poglavlja karakterističnom konglomeracijom točkica na vanjskoj margini stranice rasterom točkica, što je sugestija računalnog grafizma) te vrlo zahtjevan prijelom... u ovom će zapisu ostati, neopravdano, tek na razini napomene.

Na tragu Crnkovićeve napomene da umjetnine „valja dokazivati, za njih se mora boriti“ naglašavamo da knjiga jest rezime jednog uvida u djelo o „neprijeporno jednom od vrhunskih svjetskih umjetnika 20. stoljeća“, ali je i materijal ponuđen novim interpretacijama. Ovoj

izuzetnoj estetičkoj činjenici i njenu tvorcu za čiju smo vidljivost (budući da, usprkos neupitnoj globalnoj prepoznatosti i valorizaciji, čuva znak „lokalnog“ i oslonjena je na nj) zaduženi

i odgovorni više od drugih, treba svakako, ne samo u trenucima obljetnica, odati poštovanje.

Emilija Kovač

KAJKAVSKI GARTLIC BOŽICE JELUŠIĆ

Horvatska književnica Božica Jelušić slavi ovoga leta 70 let življenja i oko 50 let književnoga dela. Da je pisala i vundavala knige sako leto v življenju, to bi bila sako leto jena kniga – kaj bi rekli, oko 70 knjig do vezda. Ampak, prvi dve-desetek let ništ, onda vu vreme radne karijere umereno, a onda v penzije kak vulkan; nesem brojil niti računal, ali mi zgledi da je v zadni deset let naša poetesa pred nas donesla 60-70 postotkov svojega opusa. Kaj mi jo je žmeko pratiti!

Božica Jelušić započela je kak i većina kajkavcev još od Galovića i Krleže – v svojem drugom jeziku – književnom standardu, na kojem je objavila nekuliko prvi pesnički zbirki, a gde na početku stoji „Riječ kao lijepo stablo“, 1973., koja je mam nagrađena onda posebno važnom nagradom „Sedam sekretara SKOJ-a“. Leto potlam autorica je primlena i v Društvo hrvatski književnikov, kakti najmlajši član v dotadašne povesti. Prvi deset let pisala je pesme, eseje, književne i likovne kritike na standardu, a onda se je zbudila v jeziku detinstva i zavičaja i z zavičaja i za zavičaj i kajkavske orsage raširila kajkavsko fano iliti zastav. Najprije je objavila v časopise niz pesmi, a onda je v varaždinske biblioteke časopisa „Gesta“ vundala zbirko puno antologijski kajkavski pesmi „Meštri, meštrije“. I ne samo da je zbirka bila na kajkavskom jeziku, nego so meštri i meštrije kojem je del pesmi bil posvećen bili meštri kajkavskoga jezika Miroslav Krleža, Mihovil Pavlek Miškina, Fran Galović i majstori pemzla z podravski stran Krsto Hegedušić, Mirko Virius, Ivan Lacković Croatia, Josip Turković, Mijo Kovačić, Milan Generalić ... Zanimljivo je da se je najava jezičnoga prekreda dogodila dve lete pred tem v zbirke „Kopernikovo poglavlje“, koja, mada je puna blistavi štokavski pesmi koje pamtimo (kakti naslovna, pak *Samo će ovi sati os-*

tati, kao jabuke; Poslije ljubavnih čuda; Tulipani; Trideset i pet stihova za post scriptum i druge) za zađno pesmo ima kajkavsko Mesečino – prvoga autoričinoga kajkavskoga soneta, krasno ljubavno pesmo. Da bi se zastav jene ljubavi i jenoga aktivizma raširila do kraja, doprinesla je i zbirka esejev „Herz desetka“ (1995.), z deset esejev o horvatskemi vitiznance Galoviću, Miškine, Krleže, V. Parun, Mihaliću, V. Krmpotić, Paljetku; Ivančanu, Pupačiću i Dragojeviću, koja vleče na kajkavsko i zavičajno stran z eseje o Galoviću, Miškine i Ivančanu, al još više z esejom z kojem posebno mesto daje najvažnešemu podravskom kajkavskom meštru i najfinešemu kajkavskom glasu Franu Galoviću. Ono kaj je eseja „Mešter i njegova mera“ delo vu središće knige i na naslovno klapno je to da je napisan na hrvatskokajkavskom jeziku, š čem je Božica Jelušić, kakti naslednica kajkavski meštrov, pokazala da kajkavski jezik neje ograničen na lokalno življenje, da neje samo za etnološke teme i nostalgične popevke o preteklo – prošlost, nego se ž nim more pisati okretno, moderno i jako; da more biti potpunoma jezik suvremene kniževnosti.

Potlam vehementnoga nastupa na kajkavske pozornice, kombinacija kniževne i školničke karijere Božicu Jelušić vodi v SAD, kakti Fulbrightovo stipendistico. Z Amerike se je vrnola z jako zanimljivom putopisnom knjigom „Okrhak kontinenta“, a američkem je studentom čitala i svoje kajkavske pesme na originalu. Onda je posle prelepe, isto pune antologijski pesmi za deco, zbirke „Zmaj od papira“ 1992. (f koje je i jena od najlepši i najdirliveši nejini pesmi za sako dob „Lastavice u vihoru“), već leto dana potlam, 1993. zišel jeden pravi kajkavski biser, zbirka „Jezuši“. Božica Jelušić puno je pisala o slikare, posebno Podravce, pak so ji se knige